

NASTAVNA JEDINICA 8

PRAVA I SLOBODE

Osnovni nivo

Moja prava – tvoja prava

8.1 Želje i potrebe: šta je meni važno?

Učenici uče da prave razliku između onoga što žele i svojih osnovnih potreba

8.2 Ljudska prava: šta ona kažu?

Učenici upoređuju svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

8.3 Anketa: šta ljudi oko nas misle i znaju

Učenici sprovode kratku anketu o ljudskim pravima

8.4 Ljudska prava uživo!

Prezentiranje i rasprava o rezultatima ankete

NASTAVNA JEDINICA 8: Ključni koncept – „Prava i slobode” (za osnovni nivo)

Osnovne informacije za nastavnike: ljudska prava: zašto su važna meni? tebi? drugima?

Uopšteno gledano, ljudska prava možemo definisati kao ona prava koja su neraskidivo povezana s našom prirodom i bez kojih ne možemo postojati kao ljudska bića.

Ljudska prava i fundamentalne slobode dozvoljavaju nam da u potpunosti razvijemo i koristimo naše ljudske kvalitete, našu inteligenciju, naše talente i našu svijest, i ujedno nam dozvoljavaju da zadovoljimo naše duhovne i druge potrebe. Ona su utemeljena na povećanom zahtjevu čovječanstva za životom u kojem se dostojanstvo i vrijednosti svakog ljudskog bića brane i poštuju.

Ova nastavna jedinica pruža osnovne informacije za nastavnike u osnovnoj školi koji žele podsticati svjesnost i znanje o vrijednostima ljudskih prava, kao i osjećaj reciprociteta i univerzalnosti na kojima se standardi ljudskih prava temelje. To je samo polazna tačka koja bi trebalo da bude nadopunjena daljim istraživanjem i proučavanjem i/ili korišćenjem nacionalnih priručnika i audio-vizualnih materijala koji su dostupni. On će se, nadamo se, koristiti za pokretanje trajnog procesa adaptacije i razvoja na svim nivoima podučavanja unutar mnogobrojnih i različitih svjetskih kultura.

Dekada Ujedinjenih nacija za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.) definisala je ljudska prava kao „edukaciju, širenje i informativne napore usmjerene na izgradnju opšte kulture ljudskih prava kroz pružanje znanja i vještina i oblikovanje vrijednosti koje su usmjerena na:

- (a) Osnaživanje poštovanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda;
- (b) Cjelovit razvoj ljudskih kvaliteta i osjećanja dostojanstva;
- (c) Promociju razumijevanja, tolerancije, polne jednakosti i prijateljstva među svim narodima i plemenima te rasnim, nacionalnim, etničkim, vjerskim i jezičkim grupama;
- (d) Omogućavanje da sve osobe efektivno participiraju u slobodnom društvu;
- (e) Dalju promociju aktivnosti Programa održavanja mira Ujedinjenih nacija (Usvojeno iz Akcionog plana dekade Ujedinjenih nacija za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.), paragraf 2)

Ovaj proces će zavisi od lokalnih obrazovnih sistema, koji se uveliko razlikuju, i to ne samo u stepenu diskrecije koju nastavnici imaju u postavljanju sopstvenih nastavnih ciljeva. Međutim, nastavnik će uvijek biti ključna osoba u pokretanju novih inicijativa te stoga on ili ona imaju veliku odgovornost u komunikaciji i promociji principa ljudskih prava u razredu. Samo podučavanje o ljudskim pravima, međutim, nije dovoljno. Te vrijednosti trebalo bi da prožimaju cijeli razred zajedno s vrijednostima demokratskog donošenja odluka i djelovanja. Učenici neće samo željeti da uče o ljudskim pravima, već da uče u njima i kroz njih.

Činjenica da Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima³ ima svjetsku vrijednost i primjenljivost vrlo je važna za nastavnike. Radeći po pravilima koja su se godinama veoma široko podržavala, nastavnici mogu iskreno reći da promovišu normativni sistem koji je prihvatila međunarodna zajednica i njene vlade. Obrazovni sistemi veoma su raznoliki. U obrazovanju za ljudska prava, međutim, nastavnici imaju dodatni argument – to jest, da podučavaju na takav način na koji se poštuju ljudska prava u razredu kao i u samom školskom okruženju.

To znači izbjegavanje bilo kakve hipokrizije. U svojoj osnovi, licemjerje se odnosi na situacije u kojima su stvari koje nastavnici podučavaju u čistoj suprotnosti s načinom na koji nastavnici podučavaju. Na primjer: „Danas ćemo govoriti o slobodi govora – ej čuti ti tamo u zadnjem redu! Na ovaj način učenici će puno toga naučiti o moći, ali mnogo manje o ljudskim pravima i

³ Usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948.

poštovanju ljudskog dostojanstva, što je okosnica ljudskih sloboda. Kako učenici provode mnogo vremena proučavajući nastavnike i mogu razviti dobro razumijevanje nastavnikovih ličnih uvjerenja, takvo ponašanje može predstavljati prepreku da nastavnik ostvari bilo kakav pozitivni učinak. Zbog želje da se ugodi, mogu se, na primjer, oponašati nastavnikova lična uvjerenja, a da učenici sami o njima i ne promisle. Navedeno može biti razlog, barem na početku, zašto učenici ne izražavaju vlastita uvjerenja. Na višem nivou, hipokrizija nameće duboka pitanja o tome kako štiti ljudsko dostojanstvo nastavnika, ali i učenika u razredu, u školama i na nivou društva. To zahtijeva od nastavnika da istražuju načine i sredstva kako da uključe druge učesnike u proces odlučivanja o tome šta raditi, kako raditi, i zašto; to znači uključiti ne samo učenike, školsku upravu, obrazovne službenike, roditelje, već, ako je prikladno, i članove zajednice u kojoj žive i rade.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste podrška u razvoju kompetencija na tri područja. Ova nastavna jedinica ima sljedeći profil kompetencija:

Kompetencija u		
... političkoj analizi i procjeni	... korišćenju metoda	... političkom odlučivanju i djelovanju
**	***	*

Nastavna sredstva

U ovoj jedinici koristiće se sljedeća nastavna sredstva iz nastavnog kompleta za učenike. Nastavnik mora da odluči hoće li nekim ili svim učenicima trebati dodatna priprema za rad sa ovim sredstvima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Istraživanje pomoću interneta
- x Provođenje intervjua i anketa
- x Tumačenje slika
- 0 Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje prezentacija
- x Pripremanje slajdova ili *powerpoint* prezentacije
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

NASTAVNA JEDINICA 8: Prava i slobode**Moja prava – tvoja prava?****Ljudska prava: Šta je važno za mene? Za tebe? Za druge?**

Lekcija	Vaspitno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metodi
Prva Lekcija : Želje i potrebe	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život.	Učenici biraju slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju.	Konopac (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal.	Grupni rad.
Lekcija 2: Ljudska prava: Šta ona kažu?	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvataju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članova iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.	Radni materijal (pojednostavljene na Univerzalna deklaracija), spisak potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.	Grupni rad, istraživanje.
Lekcija 3: Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju	Učenici produbljuju svoja iskustva tako što intervjuišu odrasle o njihovim stavovima i poznavanju ljudskih prava. Primjećuju koliko se drugačije mogu vrednovati individualna ljudska prava	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu. Sama anketa trebalo bi da se radi kao domaći zadatak tokom naredne sedmice.	Radni materijal, papir, olovke i nalivpera.	Ankete provedene u grupama.
Lekcija 4: Ljudska prava uživo!	Učenici postaju svjesni kako ljudi različito vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos znanja i kompetencija.	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa. Oni promišljaju čitav proces saznavanja.	Papir formata A4.	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Lekcija 1

Želje i potrebe: Šta je meni važno?

Učenici uče da prave razliku između onog što žele i svojih osnovnih potreba

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život.
Nastavni zadaci	Učenici biraju slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju.
Nastavni materijali	Konopac (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal
Metodi	Grupni rad.

Popratne informacije

Ljudska prava imaju i etičku i pravnu vrijednost. Iako se smatraju nedjeljivima, jasno je da svaki pojedinac sam za sebe odlučuje šta je važno za njegov život. Važno je da se razumije, a posebno kad je riječ o adolescentima, da nijesu sve potrebe prepoznate kao ljudska prava u međunarodnim standardima ljudskih prava. Razlikovanje između želja i potreba, pritom poštujući način na koji ljudi cijene određena prava i potrebe drugih, i istovremeno prihvatajući važnost kohezivnog međunarodnog okvira ljudskih prava, jeste dugotrajni proces učenja. Iako se pravni aspekti ljudskih prava u ovoj lekciji ne spominju, nastavnici bi trebalo da budu svjesni da su pravno obavezujući dokumenti, koje su vlade potpisale i obavezale se sprovesti, utemeljeni na normativnom okviru Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. U Evropi temeljni pravni dokument o ljudskim pravima jeste Konvencija o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima).⁴

Opis lekcije

Učionica mora biti tako pripremljena da omogući nastavniku da učenike rasporedi u grupe od četiri do šest članova. Nastavnik bi trebalo da sve materijale potrebne za čas stavi na zaseban sto, sa kojeg bi učenici mogli uzimati ono što im je potrebno i vratiti ga na kraju časa. Osjećaj vlasništva jedan je od ključnih faktora u uspješnom obrazovanju za demokratiju i ljudska prava te učenici i nastavnici moraju shvatiti učionicu kao životni prostor o kojem brinu. Po zidovima učionice trebalo bi da bude istaknuto što je više moguće (na desetine, možda čak i na stotine) isječaka i slika iz časopisa.

Nastavnik poziva učenike da se svi smjeste ispred „zida sa slikama“ i podstiče ih na raspravu:

- Koja ste iskustva imali prilikom sakupljanja slika?
- Da li vas je nešto iznenadilo? Ako jeste, šta?

Poslije nekoliko minuta uvodnog razgovora, nastavnik daje dvojici učenika zadatak da rastegnu konopac za sušenje veša (dugačak otprilike 4 metra) i stave na njega 12 štipaljki. Nastavnik potom uzima dvije prethodno pripremljene kartice s riječima „ŽELJE“ i „POTREBE“. Nastavnik ih lijepi s lijeve i s desne strane štrika, te potom pita učenike šta misle koja bi slika trebalo da bude ispod „ŽELJA“, a koja ispod „POTREBA“. Nakon što svi o tome razmisle, nastavnik bira dva učenika da zalijepe svoje

⁴ ETS No. 5, otvorena za potpisivanje 5. novembra 1950 i stupila na snagu 3. septembra 1953.

predloge i da objasne zašto su tako odlučili. Poslije toga, nastavnik bi u raspravi s učenicima trebalo da pokuša da objasni razliku između želja i potreba, ali bi trebalo da ima na umu da on ne iznosi njihovu definiciju, već bolje da to uradi skupljajući i sistematizujući objašnjenja učenika.

Po grupama od četiri do šest članova učenicima se daje zadatak da odaberu 10 slika iz cijele kolekcije, pet iz kategorije „ŽELJA“ i pet iz kategorije „POTREBA“. Svaka grupa dobija zadatak da u pisanom obliku (bilo da nastavnik dijeli svakome štampane kopije radnih listova ili da piše zadatak na tablu).

Zadatak i prezentacija:

- Kao grupa, učenici bi trebalo da izaberu 10 slika iz cijele kolekcije. Pet slika mora iz kategorije „ŽELJA“, a pet iz kategorija „POTREBA“ (ako dvije ili više grupa žele istu sliku, probajte da nađete rješenje).
- Grupe bi trebalo da razgovaraju o svojim izborima i pokušaju da odgovore na sljedeća pitanja:
 - Zašto je to važno za moj život?
 - Šta bi značilo za mene kad to ne bih imao?
 - Šta kasnije u životu želim imati ili postići?
 - Šta to znači meni kao dječaku/djevojčici?
- Deset izabranih slika trebalo bi rasporediti prema važnosti i učenici bi trebalo da pokušaju objasniti zašto su ih izabrali u tom redoslijedu. Trebalo bi da nađu rješenje koje odgovara svim članovima grupe.
- Dva člana grupe trebalo bi da drže konopac, dok bi jedan član objašnjavao svaki izbor. Trebalo bi objasniti samo prvi i zadnji izbor. Na kraju, učenici bi trebalo da pokušaju da vlastitim riječima objasne razliku između želja i potreba. Mogu li pronaći „definiciju“ za oboje?

Konopac se objesi na zid ili bilo gdje u učionici, zajedno sa svim izabranim slikama.

Lekcija 2

Ljudska prava: šta ona kažu?

Učenici upoređuju svoje potrebe za članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvataju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama.
Nastavni zadaci	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članova Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.
Nastavni materijali	Materijal (pojednostavljena Univerzalna deklaracija), spisak potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.
Metodi	Grupni rad, istraživanje.

Opis lekcije

Na početku ove lekcije nastavnik bi trebalo da iznese jedan sažetak postignutog u prvoj lekciji i poveže želje i ljudska prava, te napraviti kratku prezentaciju o istoriji ljudskih prava (vidjeti radni materijal „Ljudska prava: spisak za poređenje prava i želja). Izlaganje ne bi trebalo da bude duže od 10 minuta.

Učenicima se daje zadatak da uporede svoje želje (koje su definisali) sa ljudskim pravima prikazanim u pojednostavljenoj listi ljudskih prava (radni materijal). Trebalo bi da rade u istim grupama kao i u prethodnoj lekciji i trebalo bi da razmatraju sljedeća pitanja: koja su ljudska prava važna za njih, čak i podsvjesno? Mogu li razumjeti vezu između prava i potreba? Mogu li se sjetiti primjera iz stvarnog života koji bi bio povezan sa pojedinim pravom? Radni materijal može u tome pomoći. Nastavnik može odlučiti hoće li da radi s pojednostavljenom verzijom Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima ili s originalnim dokumentom (dostupnim na web stranici www.un.org/en/documents/udhr/). Ukoliko nastavnik koristi pojednostavljenu verziju, učenici bi trebalo vrlo brzo da uoče da su ljudska prava razvijena na osnovu svakodnevnih potreba.

Primjer iz radnog materijala:

Spisak osnovnih prava	„ŽELJE” koje smo definisali	Kojim članovima originalne deklaracije o ljudskim pravima to pripada?
<i>Pravo na život, postojanje</i>		
<i>Pravo na rad</i>		
<i>Pravo na vlasništvo</i>		
<i>Pravo na slobodu govora</i>		
...		

Učenici bi trebalo da pokušaju da prepisu spisak svojih potreba iz prethodne lekcije na radni list. To neće biti nimalo jednostavno jer rečenični opis potreba i želja neće biti jednak sa rečeničnim opisom ljudskih prava.

Tačnije, učenica može biti podsticala za raspravu i može podstaknuti odluke koje niiesu uviiek iasne. To ie

U drugom koraku, grupe koje su završile trebalo bi da uporede svoje liste sa originalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Na kraju lekcije, trebalo bi da se napravi zajednička, razredna lista. To znači da grupne liste treba da budu kopirane na jednu veću listu, koja će biti svima predstavljena. Ako su dostupni kompjuteri, učenici bi trebalo da naprave elektronsku listu, koristeći radni materijal kao predložak. Taj zadatak može biti dodijeljen manjoj grupi učenika koji bi to mogli završiti kao domaći zadatak. Ako je potrebno, umjesto učenika nastavnik može napraviti listu.

Lekcija 3

Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju

Učenici provode kratku anketu o ljudskim pravima

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici produbljuju svoja iskustva tako što intervjuišu odrasle o njihovim stavovima i poznavanju ljudskih prava. Primjećuju koliko se drugačije mogu vrednovati individualna ljudska prava
Nastavni zadaci	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu. Sama anketa trebalo bi da se radi kao domaći zadatak tokom naredne sedmice.
Nastavni materijali	Radni materijal, papir, olovke i nalivpera.
Metodi	Ankete provodene u grupama.

Opis lekcije

Razred sad posjeduje listu ljudskih prava (to je namjerno nepotpuna lista). Spisak jasno ukazuje da, čak i bez znanja koncepta ljudskih prava, svako zna da ljudi imaju potrebe i da su te potrebe slične pravima koja su predstavljena u članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Učenici su tako uspjeli da djelimično rekonstruišu istorijat ljudskih prava, koja, na kraju krajeva, nijesu sastavljena negdje u izolaciji, već su razvijena iz ideje da sva ljudska bića imaju ista prava koja im niko ne može oduzeti.

U trećoj i četvrtoj lekciji učenici bi trebalo da sprovedu jednu kratku anketu. U svojoj lokalnoj zajednici trebalo bi da pokušaju da otkriju šta se povezuje s ljudskim pravima, kako se prosuđuju ljudska prava i koji nivo osnovnog znanja ljudi imaju o ljudskim pravima.

Učenici bi trebalo da sačine, sprovedu i vrednuju kratku anketu čiji je cilj da se uvidi na koji su način ljudska prava prisutna u njihovom neposrednom okruženju. Nastavnik im daje radne listove na kojim mogu zabilježiti razne različite kategorije odgovora: lične stavove prema ljudskim pravima, znanje o ljudskim pravima i trenutnu situaciju u njihovoj državi. Učenici bi trebalo da intervjuišu odrasle (rođake, prijatelje, susjede, prolaznike) i postave im sljedeća pitanja:

- Mislite li da je važno da ljudska prava važe za sve ljude na svijetu? Ako mislite, zašto? Ako ne, zašto ne?
- Koja prava treba najviše štiti širom svijeta?
- Ko je za to odgovoran?
- Koja prava treba najviše štiti u našoj zemlji?
- Ko je za to odgovoran?

Učenici ne bi trebalo da prosuđuju jesu li izrečeni stavovi, mišljenja ili znanja tačni. Umjesto toga, trebalo bi jednostavno da bilježe odgovore.

Intervjui nijesu jednostavni i možda bi bilo korisno da ih se prethodno u razredu simuliraju. Manja grupa učenika mogla bi preuzeti ulogu ispitivača, a dva učenika bi mogla da preuzmu ulogu prolaznika. Intervjui sa prijateljima ili rođacima takođe se mogu vježbati. Važno je da učenici ne zaborave da se predstave i objasne cilj intervjuja. Prilikom posmatranja probnog intervjuja, drugi učenici mogu dobiti konstruktivne informacije. Svi uče na taj način.

Pitanja o kojima treba razmisliti:

- Kako se prave bilješke?
- Koja je podjela uloga unutar grupe koja obavlja anketiranje?
- Na koji će se način rezultati predstaviti u sljedećoj lekciji?

Nastavnik daje učenicima jednu sedmicu u kojoj treba da obave anketiranje. Najjednostavnije je sprovesti intervjue u malim grupama.

Lekcija 4

Ljudska prava uživo!

Predstavljanje i diskusija o rezultatima ankete

Vaspitno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni kako ljudi različito vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos znanja i kompetencija.
Nastavni zadaci	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa. Oni promišljaju čitav proces saznavanja.
Nastavni materijali	Papir formata A4.
Metodi	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Popratne informacije

Rasprava (razmjena argumenata, iz latinskog, *discussio*, tj. argument) jeste specifičan oblik verbalne komunikacije između dvije ili više osoba u kojoj se raspravljaju razna pitanja – tj. diskutuju, u kojoj svaka strana iznosi svoje argumente. Rasprava bi trebalo da se održava u duhu zajedničkog poštovanja. Dobar stil diskusije zahtijeva da govornici dozvole i da čak i podstiču da se iskažu druga gledišta i razmišljanja, i pažljivo ih razmatraju umjesto da ih na brzinu odbace. Lične osobine, kao što su mirnoća, pribranost i uljudnost, biće prednost obiju strana. U najboljem slučaju, rasprava će voditi ka rješenju problema ili kompromisu kojeg svi umiješani mogu prihvatiti.

U modernim društvima, rasprave su civilizovana – a ne nasilna – sredstva za nošenje s kontroverzom i sa konfliktima interesa i ciljeva. Konflikte se stoga ne zataškavaju, već rješavaju. Učeći i vježbajući svoje debatne vještine, učenici uče osnovne elemente postizanja i održavanja mira u društvu.

Opis lekcije

Učenici treba da predstave rezultate svojih anketa o stavovima, znanjima i primjeni ljudskih prava. Neće biti moguće predstaviti rezultate na samo jednom času. Umjesto toga, razred bi trebalo da se podijeli u tri grupe, pri čemu svaka grupa predstavlja svoje zajedničke rezultate.

Samo se opšti utisci mogu prenijeti u plenarnu sjednicu, što će biti osnova za završnu raspravu.

Preporučuje se da svaki učenik na listiću papira pravi bilješke o tome šta im je tokom anketiranja bilo najveće iznenađenje, pružilo najviše zadovoljstva, najviše ih uznemirilo.

Te bilješke bi trebalo pisati tako da se mogu izložiti ili izvjesiti u učionici.

U našoj državi još uvijek postoji mnogo povreda ljudskih prava.

Začudilo me da je mnogo ljudi željelo da odgovori na pitanja.

Specifičnosti u pogledu ljudskih prava ljudima uglavnom nijesu toliko poznate.

Za zaključnu raspravu važno je da nastavnik u tom trenutku ne zaključi da učenici sad znaju sve o ljudskim pravima. To je bilo tek upoznavanje i prva analiza ljudskih prava. Učenici bi trebalo da budu motivisani i željni da nastave s promišljanjem o ljudskim pravima, a da pritom zadrže jednu kritičku distancu. Nastavnik može razmišljati o tome da motiviše učenike da više uče o ljudskim pravima tako što će proučavati rad Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope, ili pak i grupa za zaštitu ljudskih prava poput Amnesty International-a.

Sve ključne rečenice iz rezultata ankete trebalo bi da budu izložene ili izvještene u učionici i učenici bi trebalo u miru da ih pročitaju. Potom bi trebalo da se povede rasprava koja se može podijeliti po pitanjima i komentarima u pogledu sljedećeg:

- proces učenja;
- nova znanja;
- iskustva tokom intervjua;
- ideje o tome kako dalje nastaviti rad na temu ljudskih prava kao razred ili kao pojedinac.

U ovom trenutku bilo bi pametno kad bi svi uključeni (nastavnik, učenici i čitava škola) shvatili kako se rad na ovoj temi može nastaviti u budućnosti. Tema ljudskih prava uvijek bi trebalo da bude od interesa za ljudska bića - to nije samo tema koja se može olako prekriziti sa popisa stvari koje treba da naučimo.